

Orpheus olarak Tanpınar

Handan İnci akademik sıkıcılıktan uzak diliyle Tanpınar'ın romanlarındaki aşkı, kadını, kadın ve erkek ilişkisini ve yazarın 'rüya kadınlar'ını ele alıyor.

SERPİL GÜLGÜN

Bir edebiyat yapıtının hayatta kalmasını sağlayan ilk koşul tekrar tekrar okunmasıysa, ikincisi de kuşkusuz incelenmesidir. Bir an için duralım, düşünelim: Eğer, İnci Enginün, Zeynep Kerman ya da Abdullah Uçman'ın araştırma ve incelemeleri veyahut da Selim İleri'nin ısrarlı anmaları olmasaydı Ahmet Hamdi Tanpınar bugünkü yaygınlığına kavuşur muydu?

Hatta hatta yıllar yılı ders kitaplarına sıkışıp kalmış okuma parçalarıyla kulaktan dolma tanıyıp bildiğimiz Tanpınar'ın bütün yapıtlarını yeniden yayımlayan Dergah Yayınları olmasaydı? Birkaç iyi okurun dışında kaçımız "Huzur"la yatıp "Saatleri Ayarlama Enstitüsü" ile kalkardık? Aynı özlem ve merakla "Beş Şehir"i, "Mahur Beste"nin, "Sahnenin Dışındakiler"i ya da "Aydaki Kadın"ın peşinde koşar mıydık gerçekten? Bütün şiirleri ya da hikayeleri yayımlansa da okusak diye bu denli sabırsızlanırmıydık? Ya da, ders notları veyahut günlükleri için gün sayar mıydık gene?

Her şeyin ötesinde, Ümit Meriç'ten Murat Koç'a, Sefa Kaplan'dan Mehmet Erdoğan'a pek çok edebiyat araştırmacısının (tabii, Nazlı Eray'ın "Aydaki Adam: Tanpınar" romanını da atlamamak şart bu arada) çalışmaları olmasaydı Tanpınar'ın ve dünyasının hakkını veremedik kuşkusuz. İşte şimdi bu halkaya yeni bir zincir daha eklendi: Handan İnci'nin "Orpheus'un Şarkısı - Tanpınar'ın Romanlarında Aşk ve Kadın".

Tanpınar'ın dört romanı

Aslına bakarsanız, Handan İnci adı, inceleme meraklısı edebiyat okuru için hiç de yabancı değil. 1993'ten bu yana Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı öğretim üyelerinden Handan İnci'yi Zeynep Kerman, Oğuz Atay, Selim İleri üzerine hazırladığı yetkin kitapların yanı sıra en

son olarak da "Ayfer Tunç'la Karanlıkta Kelimeler" kitabı ile tanıyoruz. "Orpheus'un Şarkısı"na gelince, Handan İnci, "Aşkı onun kadar etkileyici bir dille anlatan pek az yazar var," dediği Tanpınar'ın dört romanını konu ediyor.

Daha doğrusu, roman zamanı açısından kronolojik bir sıralamayla "Mahur Beste"nin maşukesi, günümüz Türkçesiyle söylersek, âşık olunan sevgilisi Atiye'si, "Sahnenin Dışındakiler"i'nin Sabiha'sı, "Huzur"un Nuran'ı ve "Aydaki Kadın"ın Leyla'sı üzerinden öyle bir Tanpınar okuması yapıyor ki, yazarın aşk ve yaratıcı yazı arasında kurduğu bağı göstermekle kalmıyor, günlükleri ve mektuplarındaki Tanpınar'ı da onlara eklemeyerek aktarıyor. Her bir romanının, doğrusunu isterseniz, anlatılan aşkın da, birbirlerine nasıl bağlanarak kimi zaman tamamladığının altını çiziyor. Hikayenin ya da kahramanlarının, "Mahur

Beste"den "Sahnenin Dışındakiler"lere, oradan da "Huzur"a ya da "Aydaki Kadın"a nasıl geçtiklerine dikkat çekiyor.

"Aşk bir amaç değildi"

Handan İnci, Mümtaz gibi, Cemal, Talat ya da Behçet gibi erkek anlatıcılarının romandan romana geçişlerini, bağlarını göstermiyor yalnızca, bütün bu erkeklerin kişilik özelliklerinin, aşk ve kadın karşısındaki tavırlarının, sevmeye biçimlerinin neredeyse bir tipoloji olacak kadar benzediklerini söylüyor. Sadece o kadar da değil... Üçlü aşk ilişkilerinde rakip erkeklerin de, idealleştirilmiş sevgililer gibi onların tam zıddı kadınların, rakibelerin de nasıl birbirlerine benzediklerini de belirtiyor. Tam bu noktada Handan İnci okura, can alıcı soruyu soruyor: Neden? Evet, Tanpınar neden belirli bir aşk hikayesini böylesine ısrarla tekrarlamış? (Ki, "Saatleri Ayar-

lama Enstitüsü", Tanpınar'ın aşka en uzak romanı olmasına karşın onda bile...) Neden birbirine çok benzeyen kadınları ve erkekleri anlatmış? Bir bütünlüğe ulaşmak için mi yalnızca?

Bu noktada Handan İnci, "Tanpınar için aşk bir amaç değildi," diyor. "Huzur"da kullandığı benzetmeyle söylersem: "Hayatın peteğinden şiiri süzmeye yaranan çok etkili bir araçtı". Handan İnci, bütün bunlara dikkat çektikten sonra, mitolojinin ünlü âşıklarına Orpheus ile Eurydike söylencesine değiniyor: Liri ile doğadaki bütün canlıları büyüleyen Orpheus'un ölen karısının peşinden Hades'in yeraltı dünyasına inişini, liriyle tanrılardan Eurydike'yi geri almasını; ne var ki, yeryüzüne çıkacakları sırada arkasına dönüp Eurydike'ye bakmasıyla onu sonsuza dek kaybedişini anlatıyor.

Daha da önemlisi İnci'nin, Tanpınar'ın "Huzur"da kaybetmek için seven Mümtaz'ı Orpheus'a nasıl benzettiğini de göstermesi. Uzun sözün kısası: İnci'nin Tanpınar'ı ve onun yapıtını Orpheus ve Orpheus'un sanatı olarak okuması, tek kelimeyle, sizi edebiyata, Tanpınar'a ve onun yazma serüvenine (Handan İnci'nin Tanpınar'ın romanlarının yazım ve yayımlanma serüvenlerine ilişkin düştüğü notlarla özellikle) bir adım daha yaklaştırıyor. Bu durumda da söylenecek en anlamlı şey, bütün Tanpınar'larla birlikte elbette, Handan İnci'nin "Orpheus'un Şarkısı"nı okumak, okumak. Ve de okumak. ■

"Orpheus'un Şarkısı"

Handan İnci
Yapı Kredi Yayınları
Fiyatı: 13 TL

Handan İnci, Tanpınar'ı, "Aşkı onun kadar etkileyici bir dille anlatan pek az yazar var," sözleriyle anlatıyor.